

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement)

คณะผู้วิจัยความหลากหลายทางชนิดพันธุ์ของพืชวงศ์กลอยในพื้นที่ปกปักพันธุ์กรรมพืช อพ.สธ.-กฟผ. จังหวัดอุดรธานีในครั้งนี้ ขอขอบคุณกองทุนสนับสนุนการวิจัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่สนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยนเรศวร ประจำปี 2554 ภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริโดยมหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อศึกษาทรัพยากรทางกายภาพและชีวภาพของพื้นที่เขื่อนสิริกิติ์ จังหวัดอุดรธานี ขอขอบคุณผู้บริหารและประสานงาน โครงการ อพ.สธ. และเจ้าหน้าที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ประจำเขื่อนสิริกิติ์ จังหวัดอุดรธานีทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ทั้งที่พัก อาหารและอำนวยความสะดวกในการเข้าศึกษาวิจัย ขอขอบคุณภัณฑกรักษ์ ประจำหอพรรณไม้ (BKF) กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกรุงเทพฯ (BK) กรมวิชาการเกษตร ที่อนุญาตให้ศึกษาตัวอย่างพันธุ์พืชประกอบงานวิจัย ขอขอบคุณหน่วยปฏิบัติการชีววิทยาทางพืช ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวรที่เอื้อเฟื้อสถานที่ในการปฏิบัติการและอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อทำการศึกษาและจำแนกชนิดพันธุ์พืชจนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

คณะผู้วิจัย
มกราคม 2555

บทคัดย่อ

การศึกษาความหลากหลายทางชนิดพันธุ์ของพืชวงศ์กลอย บริเวณพื้นที่เขื่อนสิริกิติ์ จังหวัดอุตรดิตถ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ชนิดพันธุ์ ประเภทป่าที่พบ และการสร้างรูปวิธานจำแนกชนิดของพืช (key to species) ที่พบในพื้นที่โดยทำการสำรวจและเก็บตัวอย่างพืช ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2553 ถึงเดือนธันวาคม 2554 ผลการศึกษาพบพืชวงศ์กลอยทั้งสิ้น 9 ชนิด 10 สายพันธุ์ (variety) ได้แก่ มันเลือด (*Dioscorea alata* L.), กลิ้งกลางดง (*D. bulbifera* L.), มันหนอนใบเกลี้ยง (*D. craibiana* Prain & Burkill), มันตั้ง (*D. decipiens* Hook.f.), มันมือเสือ (*D. esculenta* (Lour.) Burkill), มันดง (*D. glabra* Roxb.), กลอย (*D. hispida* Dennst. var. *hispida*), กลอยเขา (*D. hispida* Dennst. var. *neoscaphoides* Prain & Burkill), มันอียาง (*D. membranacea* Pierre) และมันคันขาว (*D. pentaphylla* L.) โดยพันธุ์พืชวงศ์กลอยที่พบทั้งหมดเป็นพืชล้มลุก มีหัวใต้ดิน (tuber) หรือเหง้า (rhizome) สะสมอาหารไว้เพื่อเจริญเติบโต และแตกกล้าต้นขึ้นใหม่ในแต่ละปี ซึ่งชนิดพันธุ์ที่พบอยู่ในพื้นที่ได้แก่ กลอย กลิ้งกลางดง และมันดง ตามลำดับ ส่วนใหญ่พบกระจายพันธุ์ในบริเวณป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้งและป่าเต็งรัง ชนิดพันธุ์เกือบทั้งหมดมีการออกดอกอยู่ในช่วงเดือนกันยายนถึงพฤศจิกายน ยกเว้น มันมือเสือเพียงชนิดเดียวที่ไม่พบการออกดอก เนื่องจากยังมีการเจริญอยู่ในระยะต้นกล้า

คำสำคัญ ความหลากหลายทางชนิดพันธุ์, พืชวงศ์กลอย, เขื่อนสิริกิติ์

Abstract

Species diversity of Family Dioscoreaceae at Sirikit Dam, Uttaradit Province was carried out for the botanical characteristics, species, forest type and constructed the key to species of plants in the study area. Plant specimens were collected from December 2010 to December 2011. There were 9 species with 10 taxa (variety) of Dioscoreaceae reported from the study area, namely; *Dioscorea alata* L., *D. bulbifera* L., *D. craibiana* Prain & Burkill, *D. decipiens* Hook.f., *D. esculenta* (Lour.) Burkill, *D. glabra* Roxb., *D. hispida* Dennst. var. *hispida*, *D. hispida* Dennst. var. *neoscaphoides* Prain & Burkill, *D. membranacea* Pierre and *D. pentaphylla* L.. All plants are perennial herbs with underground storage parts, tubers or rhizomes, that allow their stems and above ground parts renewable each year. The common species are *D. hispida* Dennst., *D. bulbifera* L. and *D. glabra* Roxb. respectively. They often grow in mixed deciduous, dry evergreen and dry dipterocarp forests. The flowering period was almost between September to November excepted *D. esculenta* (Lour.) Burkill due to the young stage with early new shoots.

Keywords Species diversity, Dioscoreaceae, Sirikit Dam

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	i
บทคัดย่อ	ii
สารบัญ	iv
สารบัญตาราง	v
สารบัญภาพ	v
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	3
บทที่ 3 อุปกรณ์และวิธีการ	9
บทที่ 4 ผลการศึกษา	11
บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผลศึกษา	62
เอกสารอ้างอิง	63
ภาคผนวก	64

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ชนิดของพืชวงศ์กลอยในพื้นที่เขื่อนสิริกิติ์ อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์	11

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	เขื่อนสิริกิติ์ อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์	3
2	สภาพพื้นที่ป่าบริเวณพื้นที่ศึกษา	4
3	พืชวงศ์กลอย	5
4	ภูมิศาสตร์การกระจายพันธุ์ของพืชวงศ์กลอย	8
5	เส้นทางในการศึกษา	10
6	หัวและเหง้าใต้ดินของพืชวงศ์กลอย	13
7	ลำต้น สิ่งปกคลุม และหัวอากาศของพืชวงศ์กลอย	15
8	ประเภทและความผันแปรของใบพืชวงศ์กลอย	18
9	ช่อดอกเพศผู้และเพศเมียของพืชวงศ์กลอย	19
10	ดอกเพศผู้	19
11	ดอกเพศเมีย	20
12	ผลและเมล็ด	20
13	มันเลือด (<i>Dioscorea alata</i> L.) เพศผู้	24
14	มันเลือด (<i>Dioscorea alata</i> L.) เพศเมีย	25
15	กลิ้งกลางดง (<i>Dioscorea bulbifera</i> L.) เพศผู้	28
16	กลิ้งกลางดง (<i>Dioscorea bulbifera</i> L.) เพศเมีย	29
17	มันหนอนใบเกลี้ยง (<i>Dioscorea craibiana</i> Prain & Burkill) เพศผู้	32
18	มันหนอนใบเกลี้ยง (<i>Dioscorea craibiana</i> Prain & Burkill) เพศเมีย	33
19	มันตั้ง (<i>Dioscorea decipiens</i> Hook.f.) เพศเมีย	36
20	มันตั้ง (<i>Dioscorea decipiens</i> Hook.f.) เพศผู้	37
21	มันมือเสือ (<i>Dioscorea esculenta</i> (Lour.) Burkill) เพศเมีย	40
22	มันมือเสือ (<i>Dioscorea esculenta</i> (Lour.) Burkill) เพศผู้	41
23	มันดง (<i>Dioscorea glabra</i> Roxb.) เพศเมีย	44
24	มันดง (<i>Dioscorea glabra</i> Roxb.) เพศผู้	45
25	กลอย (<i>Dioscorea hispida</i> Dennst. var. <i>hispida</i>) เพศผู้	48
26	กลอย (<i>Dioscorea hispida</i> Dennst. var. <i>hispida</i>) เพศเมีย	49
27	กลอยเขา (<i>Dioscorea hispida</i> Dennst. var. <i>neoscaphoides</i>) เพศผู้	52
28	กลอยเขา (<i>Dioscorea hispida</i> Dennst. var. <i>neoscaphoides</i>) เพศเมีย	53
29	มันอียาง (<i>Dioscorea membranacea</i> Pierre) เพศเมีย	56
30	มันอียาง (<i>Dioscorea membranacea</i> Pierre) เพศผู้	57

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
31	มันคันขาว (<i>Dioscorea pentaphylla</i> L.) เพศผู้	60
32	มันคันขาว (<i>Dioscorea pentaphylla</i> L.) เพศเมีย	61
ภาพผนวกที่		หน้า
1	สภาพป่าในพื้นที่ศึกษา	65
2	มันเลือด	66
3	กิ้งกลางดง	67
4	มันหนอนใบเกลี้ยง	68
5	มันตั้ง	69
6	มันมือเสือ	70
7	มันดง	71
8	กลอย	72
9	กลอยเขา	73
10	มันอียาง และมันคันขาว	74